

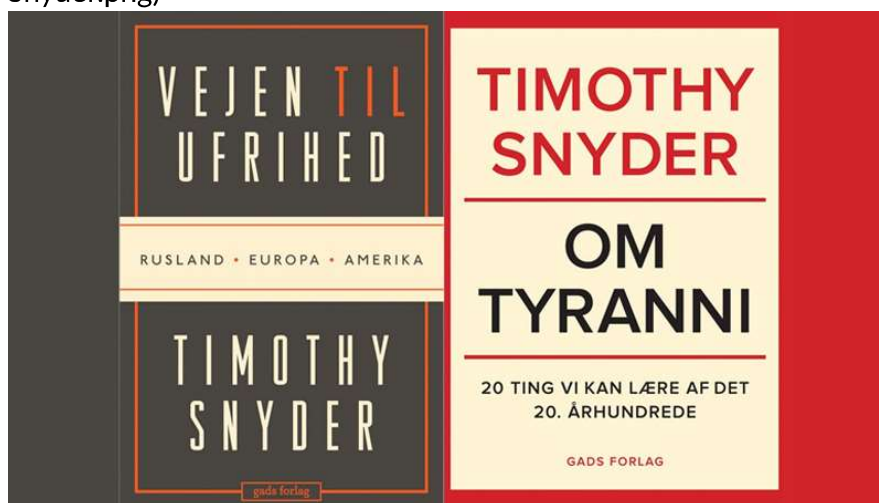
Militærhistorie

Vejen til ufrihed. Rusland. Europa. Amerika & Om Tyranni. 20 ting vi kan lære af det 20. århundrede

(<https://mail.krigsvidenskab.dk/application/files/9215/6862/1505/Timothy-Snyder.png>)

(<https://mail.krigsvidenskab.dk/application/files/9215/6862/1505/Timothy-Snyder.png>)

()

Forfatter: Timothy Snyder

Vejen til ufrihed. Rusland. Europa. Amerika, Gads Forlag, 2018.

Om Tyranni. 20 ting vi kan lære af det 20. århundrede, Gads Forlag, 2017.

Anmelder: Niels Bo Poulsen

Den kendte amerikanske historiker Timothy Snyder har gennem årene bevæget sig fra forskning orienteret mod nationsdannelsesprocesserne i Central- og Østeuropa og til en stadig mere samtidshistorisk orientering. Hans første store bog *The Reconstruction of Nations. Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999* (Yale University Press, 2003) er et studie i, hvordan der ud af

det fælles polsk-litauiske multinationale og religiøst pluralistiske storrige, opstod fire separate nationsideer og hvordan omfattende etniske udrensninger førte til deres realisering. Bogen slutter med en hyldest til EU's østudvidelse, som Snyder tilskrev stor moderende betydning. I sin næste bog *Bloodlands* (Basic Books, 2010) snævrer Snyder tidsperioden ind til årene 1917-1953 og fokuserer på nazismen og stalinismens folkemord i de dele af Polen, Ukraine og Hviderusland, som de begge på skift kontrollerede fra slutningen af tyverne og til halvtresserne. Så kom *Black Earth: The Holocaust as History and Warning*

(https://en.wikipedia.org/wiki/Black_Earth:_The_Holocaust_as_History_and_Warning) (Penguin, 2015), hvori han argumenterer for, at nazisternes folkedrab først og fremmest var forårsaget af "økologisk panik". Tesen her var, at jødeudryddelsen hang sammen med Hitlers ønske om at skabe et økonomisk storrige, som skulle gøre Tyskland selvforsynende og dermed usårligt over for handelssanktioner og blokader. Det var som sådan ikke en særlig original synsvinkel, idet tyske forskere mere end tyve år før til fulde havde udforsket netop dette område (Götz Aly & Susan Heim, *Vordenker der Vernichtung. Auschwitz und die deutschen Pläne für eine neue europäische Ordnung*, Fischer Taschenbuch, 1991). Snyders kritikere er da også af den opfattelse, at den polyglotte Yale-professor er tilbøjelig til at overdrive nyheden af sine forskningsresultater og gøre dem større, end de er, ved at anvende nye, selvkomponerede begreber. Denne bog er ingen undtagelse, og i denne anmeldelse s to eksempler på sådanne begreber: *evighedens politik* og *uundgæelighedens politik* – begreber, som optræder i begge de anmeldte bøger.

De seneste år har Snyder som klummeskribent og politisk kommentator særligt skrevet om russisk og polsk politik. De to bøger, som her anmeldes er også først og fremmest samtidsorienterede, idet de begge handler om risikoen ved at de vestlige demokratier afvikles, og om hvordan det risikerer at ske, men også om hvordan en sådan udvikling kan forhindres. Der er således tale om særdeles dagsaktuelle og vedkommende publikationer.

Vejen til ufrihed er den mest favnende af de to bøger, idet den både beskæftiger sig med Rusland, EU og USA. Vægten er lagt på Ruslands bevidste underminering af de vestlige demokratier. Snyder definerer indledningsvist to former for politik, som har præget USA, Europa og Rusland siden den kolde krigs

afslutning: *uundgåelighedens politik og evighedens politik.*

Førstnævnte skal forstås som den blanding af fremtidsoptimisme og afpolitisering af den økonomiske politik, som fulgte Murens Fald i 1989. Der opstod en tro på, at demokrati og markedsøkonomi var et uundgåeligt og endegyldigt resultat af kommunismens kollaps, og den vestlige, liberale verdensorden gradvist ville komme til at omfatte hele kloden. Snyder skelner her mellem to varianter af uundgåelighedens politik (uden han dog trækker tingene lige så skarpt op som denne anmelder) – den amerikanske, hvor markedet anses for ufejlbarligt, og den europæiske, hvor muligheden for krig anses for at være forsvundet. Resultatet er det samme: Der er ingen grund til politiske debatter, for verden går af sig selv den rette vej, og der findes ikke alternativer. I den modsatte lejr placerer Snyder evighedens politik. Han beskriver den (på s.14f.) som ”en cyklisk historie, hvor nationen er et offer.” Det eneste løfte de politikere, som prædiker evighedens politik, giver deres ofre er, at de værner nationen mod ydre og indre fjender.” For at bortlede opmærksomheden fra deres manglende evne eller vilje til at reformere det land, de hersker over, sørger evighedspolitikere for, at deres borgere ”oplever begejstring og harme med korte mellemrum”, skriver Snyder videre. Snyder kunne nok med fordel have undladt at opfinde nye begreber, for uundgåelighedens politik kunne efter denne anmelders opfattelse sagtens have været beskrevet som teknokrati, mens evighedens politik synes at være en afart af ultranationalistisk populisme eller blot og bart fascisme. Evighedens politik er altså den politik, som de nuværende russiske magthavere betjener sig af. Deres strategi er ifølge Snyder at skabe kunstige konflikter med vesten, samt at søge at underminere de vestlige demokratier mest muligt, for dermed at fjerne oplevelsen af et alternativ til den måde Rusland aktuelt fungerer på. Russerne holdes altså i ave gennem en blanding af kunstigt skabte kriser, mediestunts og show med Putin i centrum, samt en fremstilling af vesten som et dekadent, hedonistisk og perverst USA-ledet imperium, som systematisk arbejder på at underminere Rusland.

Snyder foreslår, som alternativ til uundgåelighedens og evighedens politik, sine læsere ”at tænke historisk”. En af bogens problemer er, at Snyder ikke definerer sine begreber klart i indledningen, og man skal helt om på side 111, før det bliver nogenlunde tydeligt, hvad han mener med opfordringen til at tænke historisk. Her skriver han blandt andet: ”At tænke historisk betyder, at man ser strukturernes

begrænsninger, de ubestemte rum, mulighederne for frihed.” Der er altså et opgør med deterministiske, lineære historie- og politikopfattelser, han foretager. Det betyder blandt andet at Snyder afviser, at Rusland har nogen som helst adgang til at opfatte Ukraine som et tabt russisk kerneland, noget som den russiske ledelse ellers jævnligt har hævdet. Snyder, som selv besidder en væsentlig ekspertise i områdets historie påpeger, hvordan ideen om en ubrudt russisk identitet og ånd fra 900-tallet og til i dag (naturligvis) er en fiktion. Når eksempelvis kosakkerne i det østlige Ukraine i midten af 1600-tallet gjorde oprør mod Polen og tilsluttede sig tsaren, var det en politisk manøvre i forsøget på at fastholde og udbygge deres egen autonomi, ikke et forsøg på at ”komme hjem” til Rusland.

Kompleksiteten i Snyders bog viser sig gennem de mange samtidige dagsordener han forfølger. Samme sted som han udfolder sin dekonstruktion af den russiske udlægning af Ukraines historie som en fortælling om adskillelse og forening med det russiske moderland, kommer han også omkring et tema, han tidligere har slået an, og som repræsenterer et af hans andre budskaber: Nationalstater er en historisk set meget ny form for statslig organisering og – skal man tro Snyder – ikke en formålstjenlig organiseringsform. Som han skriver med henvisning til Ukraines få perioder med en form for nationalstatslighed (og med reference til flertallet af de øst- og centraleuropæiske lande): ”Den ukrainske nationalstat holdt i nogle måneder, mens dens naboer mod vest holdt i årevis, men lektien var den samme [...]: Nationalstaten var vanskelig at opretholde og i de fleste tilfælde uholdbar” (s.116). I samme ånd påpeger Snyder, at europæiske stater som Frankrig og Storbritannien stort set ikke har haft en nationalstatsfase, men er opstået som imperiale stater. Da de opgav denne status i årene efter anden verdenskrig, overgik de næsten i samme skynding til at deltage i en anden form for overstatslig organisering nemlig det europæiske fællesskab. Dette fører Snyder til at ironisere over at Brexit-tilhængerne drømmer sig tilbage til et Storbritannien som aldrig har eksisteret, i den forstand, at det land, som var før EU-medlemskabet, var en del af et andet overnationalt politisk og økonomisk samarbejde. Snyders bog er derfor ikke et defensorat for stormagtsbaserede imperier og interessesfærer, hvor

hegemonen svinger piske over de mindre stater, men derimod for et juridisk, politisk og økonomisk gensidigt forpligtende valgfællesskab som EU.

I den samlede vurdering af *Vejen til ufrihed* indgår, at Snyder ikke diskuterer alternative fortolkninger af Ruslands adfærd, at hans sprog mange steder er noget dunkelt, og at han insisterer på at anvende hjemmegjorte termer. Snyder har et relevant og bekymringsvækkende budskab, men han oversælger det, og hans tekst mister både fremdrift og tyngde efterhånden som bogen skrider frem.

Mens *Vejen til ufrihed* er et omfangsrigt værk på over 300 sider, er *Om tyranni* med sine blot 117 sider opsat med store typer og i pixibogs-agtigt format nærmest en pamflet. Man kan også se den som en slags selvhjælpsbog, der skal sætte den enkelte borger bedre i stand til at bekæmpe mekanismerne, som fører til tyranni. Bogen er hurtigt læst og dens tyve pointer er grundlæggende set gode og valide betragtninger over læren af de store totalitære regimer i det 20. århundrede. Ønsket om at lære af totalitarismens fremmarch og funktionsmåde er dog en svaghed. Snyders historiske erfaringskatalog omfatter udelukkende mellemkrigstiden og fokus er særligt på Sovjetunionen og Nazityskland (også selv om han inddrager stof fra andre samtidige europæiske diktaturer). Som den norske historieprofessor Rolf Hobson har påpeget i et nyligt udgivet essay, er det dog næppe mellemkrigsperioden, som er den epoke, det er mest oplagt for vores tid at spejle sig i. Det er snarere den overgang, som skete i anden halvdel af 1800-tallet fra fremtidsoptimistisk liberalisme og ureguleret globalisering til nationalisme og unilateralisme (Rolf Hobson, "Etter liberalismen kommer nasjonalismen: 1880-årene viser vei", *Internasjonal Politikk*, årg. 77, no.1, 2019, s.1-26). Blandt problemerne med at fokusere overdrevent på mellemkrigstiden, som Snyder gør, er at vi risikerer at fejllæse hvilke faresignaler vi skal holde øje med. Der er samtidig en risiko for trivialisering af det som den britiske historiker Eric Hobsbawm med rette har kaldt "ekstremernes tidsalder". I det amerikanske højre skelnes der ikke mellem demokratiske europæiske velfærdsstater og totalitær kommunisme og på store dele af venstrefløjen og af den russiske regering bruges fascisme-

og nazismebetegnelsen ukritisk til at fordømme personer, politiske holdninger og politikker, som på ingen måde svarer til det historiske indhold i de to højreekstreme ideologier.

Det er ydermere en svaghed ved Snyders bog, at han så ensidigt skriver til et amerikansk publikum og ret direkte gør bogen til en advarsel mod et *Trumpsk* diktatur. Det medfører, set med europæiske øjne, at bogen fremstår underligt salvelsesfuld i sin omtale af det amerikanske demokrati, mens de mange eksempler, der trods alt er på stærke og agile europæiske demokratier, forbigås i tavshed. Selv om bogen er forsynet med fine, forklarende noter til personer og forhold, som ikke er selvklare for ikke-amerikanere, fremstår den stedvist lovligt amerikansk-navlepillende. Har man læst *Vejen til ufrihed* fremstår *Om tyranni* desuden mest af alt som et kondensat af analyser og holdninger som er udfoldet i førstnævnte.

Denne anmelder kan dog kun tilslutte sig Snyders overordnede budskab – demokratiet er i fare, og de kommende år ser demokratiernes eksistenskamp ud til at blive endnu hårdere; dels fordi Trump i skrivende stund fortsætter med at udfordre veletablerede demokratiske praksisser i sit eget land, dels som følge af de globale magtforskydninger vi ser i retning af stærkt forøget global indflydelse og konfliktvillighed i det semitotalitære Kina. Men også som følge af de betydelige sociale, fordelingspolitiske og identitetsmæssige problemer vesten over en bred kam er ramt af, og endeligt fordi lande som Rusland arbejder aktivt på at erodere og diskreditere demokratiet som styreform. Sidstnævnte problemstilling er hovedårsagen til, at man bør læse *Vejen til ufrihed*, som trods sine svagheder er et væsentligt og relevant værk for alle som beskæftiger sig med sikkerhedspolitik eller Rusland.

Til toppen af siden

↑ (<https://krigsvidenskab.dk/emne>)